

ПОЗИТИВНИ И НЕГАТИВНИ УТИЦАЈИ ТУРИСТИЧКИХ ЕКОСТАЗА У СПЕЦИЈАЛНОМ РЕЗЕРВАТУ ПРИРОДЕ „СЕЛЕВЕЊСКЕ ПУСТАРЕ”

Билјана Говорушић¹, Јован Плавша¹, Тамара Вишнић¹

Примљено: 12.06.2013. | Прихваћено: 08.12.2013.

РЕЗИМЕ: Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“ налази се између насеља Бачки Виногради и Хоргош, 23 km од Суботице, заузимајући површину од 677,03 ha, заштићен од 1997. године. На простору Резервата налази се 10 подручја величине од 10 до 100ha. Иако неискоришћен у довољној мери, екотуризам са свим својим саставним деловима, представља најважнији облик туризма на овом подручју. Екотуризам се у Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре“ заснива на разноликим садржајима: природним вредностима, еколошким предностима, етнографском наслеђу, археолошким налазиштима, географским повољностима.

Путем екостаза посетиоци заштићеног подручја могу да уживају и остваре контакт са природом. Екостазе су уређене и опремљене туристичком инфраструктуром (стазе, осматрачнице, инфотабле) и на тај начин су допуњени едукативни и промотивни садржаји заштићеног природног добра. У Селевењским пустарама су уређене две стазе: Селевењска шума и Лофеј – север које испољавају бројне позитивне ефекте по природно добро. Међутим, туризам условљава и штетне последице на природну средину и зато га је потребно ограничити у складу са могућностима простора Резервата. Приликом одређивања граница развоја туризма у великој мери помаже носећи капацитет који за подручје какве су Селевењске пустаре износи 50 посетилаца по дану.

Кључне речи: Селевењске пустаре, носећи капацитет, екостазе, позитивни утицаји, негативни утицаји

УВОД

Крајњем северу Републике Србије, на територији североисточног дела Бачке уз границу са Републиком Мађарском, 23 km источно од Суботице и 22 km северо-западно од Кањиже, између насеља Бачки Виногради и Хоргош, налази се 10 по-

¹ Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, email: biljana.govorusic@gmail.com

Карта 1. Географски положај СРП „Селевењске пустаре“ у АП Војводини

(извор: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a4/Vojvodina_karta.png - модификовано)

дручја величине од 10 до 100 ха, под називом Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“ (Карта 1).

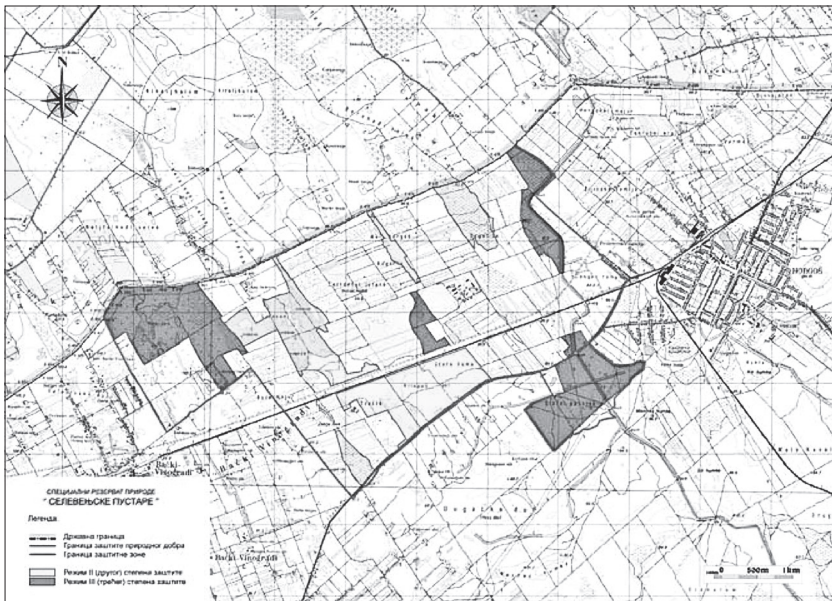
Резерват захвата највреднији део Суботичко-хоргошке пешчаре, односно њен источни део (карта 2). Делови Резервата односно субјединице су: Вољујски пашњак, Дегелица, Богарзо, Темпломпарт, Селевењска шума, Лофеј, Траћик, Килапош, Сточни пашњак и Ченгеш рампа.

Географске координате централне тачке резервата су $46^{\circ}08'37''$ северне географске ширине и $19^{\circ}53'37''$ источне географске дужине (Миличић и др., 2002).

Само име „Селевењска пустара“ остаје непознато све до 1992. године, када се први пут званично помиње у акту о претходној заштити подручја. Дефинитивна заштита ступа на снагу крајем 1997. године доношењем Уредбе владе Републике Србије којом се проглашава Специјални резерват природе (Буторац и др., 2002).

Само заштићено подручје је подељено на зоне са II и III степеном заштите, док је I степен планиран тако да би се најугроженије и ретке врсте заштитиле од негативних утицаја.

Укупна површина заштићеног добра износи 677,03 ха, а заједно са заштићеном зоном 1850 ха. Површине I степена чине микролокалитети којих има 60, а представљају станишта специфичних и јединствених заједница, ендемичних и угрожених врста, нарочито из групе панонских ендема и субендема укупне површине око 12 ха, односно око 1,77%. Површина II степена заштите износи 292,385 ха, односно 43,19%, док је површина III степена 372,66 ха или 55,04%. Према власништву површина природног добра се већим делом налази у друштвеној својини, 79,13%, док остатак, односно 20,87% заузимају парцеле у приватном

Карта 2. Географски положај Селевењских пушара

(Извор: План управљања Специјалним резерватом природе „Селевењске пушаре“ 2012-2021)

власништву (План управљања Специјалним резерватом природе „Селевењске пушаре“ 2012-2021).

Према Међународној класификацији (IUCN) ово заштићено природно добро припада IV категорији заштите у коју су сврстана природна добра означена као „Подручја управљања стаништем или врстама“ (Habitat and species management area) (Буторац и др., 2002).

Велико богатство биодиверзитета, резерват дугује свом положају на контакту Бачке лесне заравни Суботичко-хоргошке пешчаре, услед којег припада подручјима повезаног биодиверзитета. У генетском погледу Суботичко-хоргошка пешчара представља целину која је настала таложењем песка на лесној заравни. Као одраз специфичних облика рељефа, положаја у климатској зони шумо-степа, са просечном годишњом количином падавина од 540 mm, слабо заслањених подземних вода које су врло близу површине тла и присуства човека условиле су појаву сложених биљних заједница пешчарског, слатинастог, мочварног, степског и у малој мери шумског типа. Аполутне висине Резервата крећу се у распону од 86,6 m до 96,0 m.

У депресијама где су заступљени иловести, слабо пропустљиви слојеви депресије су замочварене и забарене (Томић и др. 2004).

Станишта Селевењских пушара које покрива степска вегетација су углавном отворена, топла и сува и имају карактеристике које су одраз еколошких прилика које настају на контакту леса и песка. На песковитој подлози нестабилна пешчарска вегетација постепено прераста у степску вегетацију специфичних одлика.

Слика 1. Инфо табла у Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре”
(фото: Јурић, Б.)

Селевењску пустару одликује доминација отворених травних предела, пешчаних биотопа са понеком ниском дином, као и заступљеност слатинастих екосистема, у оквиру којих су у најнижим деловима развијене и заједнице љутих слатина, што даје посебан пустарски печат подручју (Буторац и др., 2002).

Поред травних предела на територији Резервата, налази се и Селевењска шума као једини део који је покривен шумским растињем насталим садњом у XIX веку (Буторац и др., 1993).

Резерват се истиче флористичким вредностима, са атрактивним врстама из породице мочварних орхидеја и перуника. Законом су заштићене 22 врсте, а 14 се сматра угроженим по међународним мерилима и заштићене су и у суседним земљама. Од животињских врста значајне су: барска жаба, пешчарски гуштер, слепи мишеви и птице гнездарице на слатинама и у Селевењској шуми. Неке од ових врста, као што су гороцвет, илирски љутић и длакави козинац, налазе се у Црвеној књизи Србије, што значи да су им Селевењске пустаре једино налазиште у нашој земљи. Осим у националним оквирима, поједине биљне врсте су значајне и у међународном смислу, односно, заштићене су и суседним државама. Ове врсте су највреднији представници осетљивих екосистема Панонске низије и шире. Из свега наведеног закључује се да изворне вредности Специјалног резервата природе „Селевењске пустаре” поседују изузетан значај и да заслужују адекватну заштиту, јер су данас, услед деструктивног дејства као што су изградња путева и насеља, преоравања ливада, регулација подземних вода, у изузетној опасности (Локални акциони еколошки план, 2003).

У хидролошком смислу простор Специјалног резервата природе „Селевењске пустаре” се налазе на подручју вештачки регулисаног режима подземних вода,

који припада микросливу Хоргошко-Мартоношки рит. Резерват са источне стране пресеца главни канал Хоргош-Мартонош који је прокопан у периоду 1962-1965 године, што је регулисано међудржавним споразумом. Поред овог канала, постоји и већи број мањих природних депресија или копаних ригола чија је основна улога да површинске и подземне воде што пре доведу до горе поменутих канала (План управљања Специјалним резерватом природе "Селевењске пустаре" 2012-2021).

МОГУЋНОСТИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У СПЕЦИЈАЛНОМ РЕЗЕРВАТУ ПРИРОДЕ „СЕЛЕВЕЊСКЕ ПУСТАРЕ”

Изворне одлике предела имају културни, едукативни, еколошки и туристички значај, са посебним нагласком на биодиверзитет и одрживи развој на локалном и регионалном нивоу, док се национални значај огледа у репрезентативности и јединствености предела (Томић и др., 2004).

Иако неискоришћен у довољној мери, екотуризам са свим својим саставним деловима, представља најважнији облик туризма на овом подручју.

Још седамдесетих година XX века, научници су упозоравали на деградацију животне средине (Стојановић, 2011).

Развојем саобраћаја и повећањем фонда слободног времена створени су услови за експанзију масовног туризма. Услед интензивне туристичке експлоатације заштићених природних добара дошло је до њихове девастације, при чему се негативни утицаји огледају у загађењу природних ресурса, угрожавању биљног и животињског света и предела, као и смањењу здравих природних ресурса (Чордаш, 2006). Решење ове опсежне проблематике види се у екотуризму, где би се приходима од туристичке експлоатације природног добра, финансирао заштита природе.

IUCN (International Union for Nature and Natural Resource), односно светска организација која се бави заштитом природе, дефинише екотуризам као: „Екотуризам је посета и путовање према и у заштићена и нетакнута природна подручја, веће групе људи, који су свесни одговорности и важности заштите природе.“ Ова свест међутим, не спутава исту групу људи да уживају у природи или у културним вредностима садашњих или прошлих времена, те сходно томе иста група људи одговорно чува посећене дестинације, водећи рачуна о што блажим последицама своје посете. Овако понашање поменуте групе људи иде у корист локалног становништва које од овако практикованог екотуризма има и друштвене предности.

Заштита и одрживо коришћење природних добара је услов без којег нема дугорочног развоја екотуризма на локалном и глобалном нивоу (Булатовић, 2011).

Екотуризам подразумева више од заштите природних ресурса, то је врста путовања која одговара на еколошке захтеве дестинације. Уз то, овај вид туризма наглашава пријатељски настројено путовање према животној средини, при чему се у први план стављају посматрање и очување природних станишта и археолошког богатства. Екотуризмом се обезбеђују економски приходи за реализацију заштите природних ресурса (Стојановић, 2011).

Екотуризам има функцију да прикаже заштићена природна добра, односно природне вредности посетиоцима уз њихову едукацију о значају природних вредности, али и о њиховом утицају на природно добро, путем предочавања правила понашања на природном добру, како би се смањило штетно дејство туриста. Управљач природним добром је дужан да врши и едукацију локалног становништва у циљу очувања природног добра уз одговарајућу надокнаду (Чордаш, 2006).

Режим експлоатације природног добра одређује старалац природног добра, што је у случају Специјалног резервата природе „Селевењске пустаре” Јавно предузеће Палић-Лудаш.

Сам Резерват има изузетан значај у заштити природног добра, у очувању различитих типова вегетације, као и бројних животних заједница везаних за степска и пешчарска станишта, као и за слатине и деградиране шуме.

Екотуризам на овом подручју подразумевао би контролисану посету организованих група са стручним водичем. Приступ појединим подручјима у Резервату би био временски и просторно ограничен, како би се избегло нарушавање хармоније природног добра (План управљања Специјалним резерватом природе “Селевењске пустаре” 2012-2021).

Главни мотив подстицања активности у циљу развоја екотуризма у Резервату јесу свакако туристима недовољно познате биogeографске вредности предела Селевењских пустара, а чије би упознавање са овим вредностима код посетилаца повећало свест о неопходности заштите оваквих предела.

Екотуризам се у Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре” заснива на разноликим садржајима: природним вредностима (шума, шумске чистине, разни типови ливада и пашњака, слатине и мочваре), еколошким предностима (богатство природних реткости, делом очувана станишта), етнографском наслеђу (богата баштина оригиналних занимања, домаћих животиња, градитељских вештина, обичаја и културе), археолошким налазиштима (ископине на Темпломпарту), географским повољностима (близина градова, саобраћајне могућности, разноликост предела, близина државне границе и коридора 10).

Када се говори о промоцији вредности заштићеног подручја она се односи на презентацију, едукативне и туристичко-рекреативне активности.

Активности везане за промоцију заштићеног добра обухватају у првом плану информисање, које ће подразумевати сарадњу са представницима медија, као изразу пропагандног материјала, проспеката и карата. Поред информисања и издавачког рада промоцију вредности заштићеног природног добра, свакако ће употпунити стручна водичка служба која ће давати потребна објашњења свим посетиоцима Резервата.

Едукативне активности ће свој садржај заснивати пре свега на природној и културној баштини подручја, а реализоваће се путем разноврсних манифестација, радионица и кампова у склопу Визиторског центра Лудаш.

Од почетка пролећа, па све до касне јесени, у Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре”, а и у целој Суботичко – хоргошкој пешчари, од стране староца ЈП „Палић – Лудаш” и Удружења љубитеља природе „Рипарија”, организују се радионице, што за децу, што за различита удружења за заштиту природе.

Слика 2. Ископине цркве Темпломпарт

(Фото: Л. Лазућ)

Радионице су углавном затвореног карактера, а учесници су углавном деца основних школа и предшколских установа, али и разна удружења из Војводине и Мађарске (http://www.ludas.rs/content.php?content_id=59).

Еколошки кампови се традиционално одржавају на овим просторима већ 26 година. На њима се млади едукују за природу и њену заштиту, али и како да прате стање птичјег света, влажних станишта. Током свих кампова највише пажње се посвећује програму прстеновања птица. До сада је прстеновано око 50 000 птица, а прикупљени су и бројни подаци који чине значајну базу података.

За сада постоје три различите врсте кампа:

- камп намењен еколозима,
- кампови за децу,
- волонтерски кампови.

У кампу намењеном еколозима, млади еколози имали су прилику да за недељу дана колико траје боравак једне смене, науче нешто више о ботаници, хидробиологији и општој екологији. Камп се организује током летњих месеци у трајању од 6 недеља.

Организатори кампа су ЈП „Палић – Лудах” и разна удружења љубитеља природе која се из године у годину мењају. У Визиторском центру полазници прате предавања у вези са хидроекологијом и активном заштитом природе.

Дечји кампови се одржавају од средине јула до краја августа на Хајдукову код Суњог Чарде. У кампу могу да учествују деца старија од 12 година, али и млађа деца уз пратњу родитеља. Смештај се организује у сопственим шаторима, бунгаловима или сређеном тавану тамошњег објекта. Исхрана се организује у Суњог

Чарди. Смене су на по недељу дана. Постоје две групе: орнитолошка и остале групе биологије. Вође група су стручна лица искусна у вођењу деце. Два пута недељно се организују стручна предавања и на српском и на мађарском језику са сарадницима кампа који су реномирани стручњаци у Србији и Мађарској. Нагласак овог кампа се ставља на мониторинг, едукацију и заштиту. Циљ је био да се стекну основна знања из екологије биљака, ентомологије, орнитологије, мамологије и других биолошких дисциплина. Упоредо са радом у еко-кампу, вршено је и мартирање стаза (http://www.ludas.rs/content.php?content_id=59).

У будућности, користећи све погодности Споразума о прекограничној сарадњи, је могуће кроз овај вид активности заинтересовати и укључити већи проценат популације, посебно из градских средина, едуковати их и указати им на значај постојања оваквих станишта какве су Селевењске пустаре за комплетан екосистем предела.

Активности које је потребно спроводити у наредном периоду треба да се одnose како на очување постојећег стања кроз мере активне заштите и одржавања заштићеног подручја, тако и на мере унапређења стања животне средине. Неопходно је подстицати развој екотуризма као нову развојну функцију која је у усклађена са функцијом заштите природе.

Министарским Протоколом из 1995. године је планирано да се већ заштићена природна добра уз границу са Мађарском: Суботичка пешчара, Палићко и Лудашко језеро и Селевењске пустаре прогласе за прекогранично добро заједно са мађарским заштићеним подручјима под називом: “Речица Киреш” (мађ: „Kőrös-ér”).

Овај простор чини геоеколошку целину и значајна је природна баштина Панонске низије у обе земље, али је неопходно спровођење и подизање заштите на виши ниво, као и усклађивање са стандардима Европске Уније. Планирано је да се вишегодишњим синхронизованим активностима са прекограничним партнером побољша заштита природе у целом региону.

У Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре“ уређене су две едукативне трасе:

1. правац Селевењска шума
2. правац Лофеј- север.

Поред опремања стаза, у оквиру промотивних активности публиковани су проспекти, водичи и карте, који би елаборирали, не само садржаје о природним вредностима, него и историјске, археолошке и етнолошко-етнографске садржаје али и туристичке информације из окружења (Будући прекогранични предео Киреш - Визиторски центар Лудаш, 2006).

ЗНАЧАЈ ЕКОСТАЗА У РАЗВОЈУ ЕКОТУРИЗМА СПЕЦИЈАЛНОГ РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ „СЕЛЕВЕЊСКЕ ПУСТАРЕ”

Екостазе представљају посебно уређене стазе у заштићеним природним добрима у којима је могуће кретање, а да се не угрожава постојање биогеографских, геоморфолошких или педолошких елемената. Путем екостаза посетиоци

заштићеног подручја могу да уживају и остваре контакт са природом (Стојановић, 2011).

Екостазе су уређене и опремљене туристичком инфраструктуром (стазе, осматрачнице, инфотабле) и на тај начин су допуњени едукативни и промотивни садржаји заштићеног природног добра.

Стазе треба да буду прилагођене различитим нивоима физичке спремности, односно не треба да буду нити превише дуге, нити превише кратке. Оптимална дужина екостаза се разликује од типа заштићеног природног добра, од зоне заштите, као и од количине презентованог садржаја. Такође, веома је важно да информативне табле буду прилагођене и људима који нису стручњаци у области екологије, биологије и других наука које су предмет садржаја на овим таблама. Прилагођавање појединим групама посетилаца посао је стручног водича који ће своје излагање кориговати према старосној доби, занимању посетилаца, као и сврси посете. Информативне табле, као и остали информативни материјал мора бити осмишљен тако да замени било какву потребу за водичем, јер исти доживљај треба створити и код посетилаца који посећује заштићено природно добро индивидуално, као и код оних који долазе у групи уз пратњу водича. Локалитети који се посећују дуж стаза, налазе се на Сточном пашњаку.

Екостазе су осмишљене да проведу посетиоце кроз најинтересантнија места у Резервату, ограђене су дрвеним гредама које су усађене у песак, инфотабле су направљене од дрвета да би се утопиле у околни пејзаж, а ни корпе за отпатке не одуарају много од околног окружења.

У Селевењским пустарама је уређена екостаза “Селевењска шума”, док је у току уређење стазе „Лофеј – север”. Укупна дужина стаза, након уређења, износиће 5 km (Подаци добијени у разговору са запосленима у ЈП „Палић-Лудаш“)

Оно што даје печат овом делу песка јесу степе, ливаде и слатине.

Стаза Селевењска шума, дужине 3,8 km полази од паркинга код локалитета Темпломпарт на аутопуту, који је удаљен 13 km од Визиторског центра у близини Лудашког језера и пролази поред бројних станишта ендмеских врста. Следећу тачку заустављања представља Канас бара, са које се пружају прелепи видици на околину Резервата. Ова, као и већина бара на овом подручју представља успомену на некадашњи крај са 1000 језера, како су некада звали северну Бачку. Баре су настајале у депресијама долина река Станишићки до и Кереш. Трећа зауставна тачка представља предео Селевењске шуме, као јединог шумског комплекса у Резервату који је настао под антропогеним утицајем у циљу везивања живог песка који је задавао велике проблеме пољопривредницима. У сврху смањивања еолске ерозије, засађене су шуме багрема, копривића и црног бора. Шетња едукативном стазом се завршава код барских станишта.

Информативне табле које су постављене информишу посетиоце о биљном и животињском свету панонских екосистема - ливада, степа, пешчара и шума; о одржавању ливада, газдовању на старински начин, о остацима пешчара и Селевењској шуми и израђене су од дрвета, како би се уклопиле у околни пејзаж и у концепт одрживог развоја.

Карта 3. План екостаза Селевењска шума
(Извор: Парк – Палић, 2008)

Позитивни и негативни утицаји екостаза у Резервату

Идући по екостази посетиоци могу да се упознају са различитим типовима станишта, али и са живим светом и проблемима у области заштите природе у Србији. У овој екостази нагласак је првенствено стављен на важност влажних станишта и на њихов, пре свега, научни значај. По уређењу и друге екостазае, оне ће највише бити намењене биолозима, геолозима и еколозима који се баве проучавањем влажних станишта, јер такав аспект истраживања није могућ у другим природним додринама у региону, али ће у овим екостазама моћи уживати и туристи, љубитељи природе, у ограниченом обиму. Циљ екостаза намењених екотуристима јесте свакако упознавање љубитеља природе са природним лепотама овог подручја, али и начин да се остваре приходи којим би се омогућила адекватна заштита предела.

Екостаза Специјалног резервата природе „Селевењске пустаре“ имају бројне позитивне импликације по Резерват (табела 1). Најзначајнија корист од постојања екостаза јесте што пружа могућност едукације свим заинтересованим субјектима, у циљу заштите природе предела. На овај начин, дакле коришћењем едукативних стаза у сврху развоја туризма, долази се до одређених финансијских прихода који ће у великој мери поспешити заштиту, али ће и локално становништво у овом случају остварити одређену корист.

На жалост, упркос бројним позитивним утицајима, екостазае у Резервату имају и негативне ефекте по природно добро, које се, пре свега, огледају у фрагментацији станишта. Иако се приликом формирања едукативних стаза водило рачуна да не дође до нарушавања природних станишта, нека од њих су у мањој или већој мери измењена, што се негативно одражава на живи свет Резервата.

Табела 1: Утицаји туристичких екостаза на СРП „Селевењске пустаре“

ПОЗИТИВНИ УТИЦАЈИ	НЕГАТИВНИ УТИЦАЈИ
Развој односа са локалним становништвом у функцији развоја традиционалних видова коришћења простора и екотуризма	Фрагментација станишта
Тренд уређивања система заштите природе	Бука проузрокована посетама туриста
Програми едукације	Деградација станишта одређених врста
Одржавање континуитета спровођења активних мера заштите	Неадекватан мониторинг
Приходи за одржавање станишта	Прекорачење носећег капацитета
Формирање екокоридора	
Реализација пројеката од међународног значаја	
Реализација пројекта „Огледало“	

Бука проузрокована посетиоцима заштићеног добра, неповољно се одражава на живи свет, па се зато неке животињске врсте повлаче у дубље и за посетиоце недоступније делове Резервата.

Како заштићено природно добро не би било деградирано од стране посетилаца, потребно је ограничити њихов број у складу са могућностима природног добра да их прими без негативних ефеката. Међутим, често се у пракси догађа да се број дозвољених посетилаца прекорачи, што се свакао негативно одражава на природу у Резервату.

Одређивање носећег капацитета Резервата

Као мера издржљивости одређеног локалитета, односно његова моћ да прими спољашње утицаје, а да притом не наруши његово природно стање, јавља се појам носећег капацитета. Носећи капацитет се користи као показатељ утицаја туризма на животну средину и представља максималан број посетилаца који могу да се налазе на одређеном локалитету без неповратне измене и деградације физичке средине и без угрожавања квалитета рекреативног доживљаја (Јовичић, 2000). Уз помоћ носећег капацитета, редуковањем броја туриста, могуће је спречити нарушавање туристичке дестинације и њених природних, културних и друштвених вредности (Стојановић, 2006).

Носећи капацитет представља полазну основу за планирање и одвијање туристичке делатности на простору заштићеног природног добра.

Међутим, приликом израчунавања носећег капацитета неке дестинације, јавља се проблем који лежи у непостојању тачне методологије за која би се пратила при одређивању носећег капацитета туристичке дестинације. С тим у вези, користе се различити стандарди који се постављају на основу ранијих искустава. Уз то, сваки простор, односно туристички центар или заштићено природно добро има

своје специфичности, које се огледају у сложености екосистема и мотивима различите атрактивности, конфликтним или угроженим зонама, инфраструктурним елементима, рекреативним и културним садржајима, различитом броју и структури становништва, као и површини која је под различитим степеном заштите (Вукосав и сар, 2007).

У циљу добијања квантитативног податка о носећем капацитету за одређено природно добро потребно је створити предуслове који укључују 8 фаза: одређивање менаџмент стандарда за туристичку дестинацију или туристички ресурс; одређивање временског периода за који се дефинише носећи капацитет (то може бити година, сезона, месец, недеља, дан); одређивање индикатора за еколошке, социо-културне, психолошке и економске компоненте; дефинисање мера одрживог стања за сваки од индикатора; установљавање веза између стања индикатора и нивоа кориштења; расуђивање о могућностима прихватања одређених утицаја; одређивање носећег капацитета је више, мање или једнако са одређивањем туристичких посета; одређивање менаџмент стратегије, која ће омогућити да се дефинисани носећи капацитет поштује (Hall and McArthur, 1998).

Екостазе Резервата су конципиране на начин да не угрожавају природна станишта разноврсног биљног и животињског света, а изграђене су са намером да се посетиоцима предоче лепоте природног добра. Ипак, екостазе имају и негативно дејство на сам Резерват, али у знатно мањој мери него што би угроженост постојала у случају да је посетиоцима омогућено кретање на целој територији резервата.

Европска Унија је дала смернице, односно предложила носеће капацитете за одређене области и активности, па је сходно томе, у заштићеном природном добру какав је и Специјални резерват природе „Селевењске пустаре” предложено да максималан број посетилаца износи 40 особа на дан по 1 km стазе (Јовичић, 2000).

Укупна дужина стаза износи 3,8 km (док траје уређење друге едукативне стазе), што значи да би Резерват према предлогу Европске Уније могао да прими 152 посетиоца на дан.

- Према предлогу Европске Уније:
Носећи капацитет = 40 посетилаца x 1 km стазе
- Примењено на Специјални резерват природе “Селевењске пустаре”:
Носећи капацитет = 40 посетилаца x 3,8 km стазе = 152 посетиоца по дану

Међутим, управљач Природним добром, ЈП Палић – Лудаш је одлучило да едукативне стазе у Резервату примају 50 посетилаца на дан (иако би према директивама Европске Уније тај број могао бити и виши, с обзиром да на дужину стазе), јер сматрају да су влажна станишта посебно угрожена присуством човека. Људи изазивају буку, која узнемирава животиње, али и уништава биљни свет, а с обзиром да су Селевењске пустаре дом ретким и угроженим врстама потребно их је на адекватан начин заштити, поред тога што је то и Законом предвиђено. Овакав вид заштите од стране Управљача, свакако је за похвалу, јер је свако заштићено природно добро јединствено и није могуће применити исте стандарде за све. Само улагањем много труда у непосредно проучавање утицаја посетилаца на Резерват,

могуће је доћи до прецизног броја посетилаца који неће прелазити границу носећег капацитета за Специјални резерват природе “Селевењске пустаре”.

ЗАКЉУЧАК

Учињени су велики напори да се туризам повеже са заштићеним областима на одржив начин, јер туризам не мора неизбежно да угрожава животну средину.

Специјални резерват природе „Селевењске пустаре” представља изузетан потенцијал за развој екотуризма на подручју града Суботице удруживањем са преостала три заштићена природна добра, али и других видова, као што је случај са едукативним, екскурзионим и културно-историјским туризмом. Природно окружење је представљено јединственим туристичким мотивима који могу да допринесу естетској вредности Резервата, те би као такви требало да се нађу на туристичкој мапи Републике Србије. То је простор у коме су аутохтоне природне вредности заштићене, али и туристички валоризоване, међутим, на ниском нивоу, с обзиром да туристичка зона није јасно дефинисана, тако да се често одвија у деловима строге заштите. Развој туризма уништио је многе делове заштићених области. Туризам условљава штетне последице на природну средину, као што је претерано загађивање, деградација амбијенталних вредности. Зато је потребно овакав вид туризма ограничити у складу са могућностима простора Резервата. Приликом одређивања граница развоја туризма у великој мери помаже носећи капацитет који је могуће уобличити у квантитативни појам, који детерминише границу оптерећења неког заштићеног локалитета, у виду броја посетилаца који тај локалитет може да поднесе. Као крајњи циљ менаџмента природног добра, истиче се дефинисање физичке издржљивости простора, услед које неће доћи до његове деградације.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Булатовић, Д. (2011): *Екоџуризам у заштићеним подручјима Републике Црне Горе*, докторска дисертација, Суботица, Економски факултет
- Буторац, Б., Бањац, М., Хабијан-Микеш, В., Хам, И., Ковачев, Н., Ковачевић, Б., Павлов, Г. (1993): Предлог за заштиту природног добра „Селевењске пустаре“ као специјалног резервата природе. Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад
- Буторац, Б., Хабијан-Микеш, В., Видер, В. (2002): *Ојстїанак њешчара у Војводини*. Завод за заштиту природе, Београд
- Чордаш, Р. (2006): *Реџионални екоџуризам на џеритїорији северне бачке ојшїине Субоїица*. Економика пољопривреде 53(3): 835-46
- Hall, C. and McArthur, S. (1998): *Integrated Heritage Management*. London: The Stationery Office

- Јовичић, Д. (2000): *Туризам и животињна средина-концепција одрживог развоја*. Задужбина Андрејевић, Београд
- Миличић, О., Рафаи, Ј., Сабадош, К, Секулић, Н. (2002): *Лудаш - језеро на пустари*, ЈП Палић-Лудаш и Завод за заштиту природе Србије, Суботица
- Стојановић, В. (2006): *Одрживи развој туризма и животињне средине*, Нови Сад, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет
- Стојановић, В. (2011): *Туризам и одрживи развој*. Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
- Томић, П., Ромелић, Ј., Кицошев, С., Бесермењи, С., Стојановић, В., Павић, Д., Пивац, Т., Кошић, К., Лазић, Л. (2004): *Заштита природна добра и еко-туризам Војводине*. Природно – математички факултет, Нови Сад
- Вукосав, С., Гарача, В., Јовановић, Г. (2007): *Проблем утврђивања носеће капацитете у националним парковима на примеру националног парка „Фрушка гора”*, Зборник радова Географског факултета, св. 55, 115-124
- World Tourism Organization (1992): *Tourism Carrying Capacity*. Madrid: Report on the Senior – Level Expert Group Meeting held in Paris, June 1990

- Будући прекогранични предео Киреш – Визиторски центар Лудаш, 2006
- Локални еколошки акциони план, Општина Суботица, 2003
- Квалитет животне средине града Суботице у 2011. години, 2011
- План управљања Специјалним резерватом природе „Селевењске пустаре” 2012-2021
<http://www.palic-ludas.rs/>